

Dubbelportretten inclusie: iedereen leert van elkaar

Leraar Stefaan en Stef: humor is een belangrijke eigenschap die leraar en leerling dichterbij elkaar brengt.

Inclusie in onderwijs heeft alles te maken met de relatie tussen mensen: tussen de leerkracht en de leerling, tussen de ouders en de school, tussen de leerlingen van een groep onderling. Vijf dubbelportretten van een leerkracht en een leerling met een specifieke onderwijsbehoefte tonen aan hoe de leraar het verschil kan maken ...

Studenten van de opleiding Orthopedagogiek van Universiteit Gent maakten vijf dubbelportretten van een leraar en een leerling met een specifieke onderwijsbehoefte. Vervolgens analyseerde een nieuwe groep studenten de portretten. Zij zochten naar de 'rode draden' in de portretten. Welke elementen spelen een belangrijke rol in inclusieverhalen en kunnen inspirerend zijn voor de praktijk?

Vijf duo's, vijf portretten

Via de werkwijze van portraiture-onderzoek maakten de studenten de dubbelportretten. Ze gingen in gesprek met leerkrachten en leerlingen en vaak ook met de ouders. De integrale portretten van Stef en leraar Stefaan, van Manon en juf Marianne, van Sander en juf Véronique, van Jacintha en leraar Lucas en van Jana en juf Jamina staan online op www.ovsg.be/portretten-m/. De scholen waar hun ontmoetingen zich afspelen zijn het Kunstsecundair Onderwijs van Aalst, de gemeenteschool van Landegem, De Spiegel en het Trappenhuis in Gent, de Sportschool in Gentbrugge en Freinetatheneum De Wingerd in Gent.

Elk portret toont een ander inclusieverhaal en laat dichtbij zien welk potentieel de leerkracht-leerlingrelatie heeft. Uit de portretten leren we dat inclusie extra inspanning vraagt en een intensieve zoektocht, een uitdaging is. Leerkrachten zien er niet zozeer een extra last in, maar eerder een kans om bij te leren.

Juf Marianne: 'Het is een kans om bij te leren. Ik heb misschien een paar keer sneller mijn koffie moeten drinken, voor de rest viel het wel mee.'

Ook al zijn de betrokken leerkrachten voorstander van inclusie, toch hebben ze ook twijfels.

Juf Jamina: 'Ik ben voor inclusie, maar het moet wel binnen de perken blijven. De draagkracht mag niet overschreden worden.'

Deze twijfels hebben hen echter niet belet om samen met de leerlingen en hun ouders op zoek te gaan naar wat de mogelijkheden zijn binnen een inclusieve onderwijsset-

ting. In die zoektocht ontstond gaandeweg een win-winsituatie voor beiden. Zowel de leerling als de leraar leren ervan, voor beiden is het een verrijking.

Rode draden

Wat zijn de gemeenschappelijke kenmerken in al deze portretten? Wat kan alle leraren inspireren die te maken krijgen met een leerling met een specifieke onderwijsbehoefte in hun klas?

Basishouding: openheid

Wat opvalt doorheen deze vijf portretten is de bijzondere basishouding van de leerkrachten, de school, de leerlingen en hun ouders. Elke betrokkene heeft een unieke houding en visie om met inclusie om te gaan. Generalisaties over deze basishouding gaan voorbij aan het unieke van elk van de vijf verhalen. Toch zien we dat openheid een cruciaal element is om te bereiken dat de betrokken partijen elkaar vinden.

'Ik heb bewondering voor Jacintha. Ze is een heel intelligent persoon (...). Ze heeft altijd willen nadenken over zichzelf, over anderen, over de wereld (...). Ze is leergierig en staat steeds open om in gesprek te gaan.' (Leerkracht over leerling)

Deze open basishouding wordt weerspiegeld in de presentie-filosofie van A.J. Baart. Bij presentie wordt er gestreefd naar 'er zijn met' en 'er zijn voor' elkaar. Hierbij zoekt men afstemming op de leefwereld van de ander en gaat men ondersteunende relaties met elkaar aan. Alle geportretteerden houden rekening met elkaar. De betrokken school, leerkrachten, leerlingen en ouders nemen een open presentiehouding aan.

Uitdagende zoektocht

Inclusief onderwijs is niet evident, het is niet iets wat je met een vingerknip doet werken maar het kost tijd. Het gaat om een uitdagende zoektocht waarin meerdere partijen zich moeten vinden. Elke leerling met een specifieke ondersteuningsnood vraagt een nieuw proces. Leerkracht en leerling moeten elkaar leren kennen en een band opbouwen.

'Juf Marianne en Manon hebben samen een mooie weg afgelegd waarbij ze veel van elkaar hebben opgestoken. Zo heeft juf Marianne eerst en vooral praktische dingen geleerd over de beperking van Manon. Ze leerde ook bij hoe ze daar als juf het best mee kan omgaan.'

Elke leerling en elke leerkracht zijn anders, waardoor de afstemming op elkaar niet altijd van een leien dakje loopt. Vaak botst men op onverwachte problemen waarvoor geen pasklare antwoorden bestaan. Dan is het belangrijk om samen op zoek te gaan naar een oplossing die voor beide partijen haalbaar is. Franssen en Frederix (2000) stel-

len dat men bij inclusief onderwijs minder focust op de beperking, maar kijkt naar de capaciteiten en de mogelijkheden van elk kind.

'Bij Sander heb ik op voorhand nagedacht hoe ik het zou aanpakken. Wat ik echt heb moeten leren, is om in te spelen op het moment. Bij Sander is er geen handleiding, geen stappenplan. Als leerkracht heb ik moeten leren om zeer goed te observeren en heel goed naar zijn emoties te kijken.' (Juf Véronique)

Door deze uitdaging aan te gaan met vallen en opstaan, leren zowel leerkracht als leerling heel wat bij en vaak komen ze er sterker uit. Er zijn altijd momenten van twijfel, maar het is belangrijk om je daar als leerkracht niet door te laten afschrikken. Het is een uitdaging, maar ook een verrijking.

'Er zijn momenten geweest waarop ik kampte met onzekerheden en twijfels in de klas. Je weet op den duur niet meer hoe je iets moet aanpakken en dat is deprimerend. (...) Dat maakt dan dat je zo onzeker wordt van jezelf, terwijl de rest wel zegt dat je goed bezig bent, maar toch ...' (Juf Jamina)

Kleine dingen

Vaak blijken kleine dingen het verschil te kunnen maken: een babbel op de speelplaats, het gevoel aanvaard te worden, een klein gebaar zoals een knuffel en een bemoeidigend woord. Ook humor wordt in een aantal portretten aangehaald als een belangrijke eigenschap die leerkracht en leerling dichter bij elkaar brengen.

'Humor is ook een manier waarop Stefaan Stef heeft geholpen. Stef voelde zich gespannen tegenover enkele leerkrachten, de 'witbloezen'. Door hen die ludieke naam te geven, haalde dat al een groot deel van de spanning weg.' (Ouder)

Focussen op het proces, in plaats van op het eindresultaat, biedt daarnaast ook een belangrijke meerwaarde. Zo kan een leerling een goede beoordeling krijgen, ook al is het eindresultaat anders.

Méér dan een diagnose

Een aantal van de geïnterviewde jongeren geven aan dat het moment waarop de diagnose werd uitgesproken voor hen een opluchting was. Zo konden ze hun moeilijkheden beter vatten en kaderen in een groter geheel. Toch heerst hierover een dubbel gevoel want in elk portret komt terug dat het kind of de jongere niet samenvalt met de diagnose. Het is belangrijk om aandacht te besteden aan de verschillen, maar die niet te zien als problematisch dan wél als verrijkend en uitdagend. Dit sluit sterk aan bij de gedachte van Handelingsgerichte Diagnostiek en Handelingsgericht Werken (HGD/HGW). Een diagnose is een hulpmiddel dat ervoor zorgt dat bepaalde probleemgebieden be-

De ontmoeting en groeiende band tussen Jana en juf Jamina is als een jonge, bloeiende boom die zijn weg zoekt door weer en wind en die steeds stevigere wortels krijgt.

ter begrepen kunnen worden. Wanneer de focus enkel op de diagnose wordt gelegd, worden vaak veel competenties over het hoofd gezien.

'Alle kinderen en jongeren zouden zich aanvaard moeten voelen. Iedereen is welkom, je mag zijn zoals je bent. Ik ben Jacintha en ja, ik heb een beperking; ik heb ADHD. Dat wil echter niet zeggen dat jij me anders moet behandelen dan andere mensen. Ik ben anders dan jij, maar jij bent ook anders dan ik. Iedereen is verschillend en iedereen is uniek, dat maakt de wereld net zo mooi.' (Leerling Jacintha)

Sterke band

Doorheen de vijf portretten valt op dat de leerling en de leerkracht elkaar als het ware 'gevonden hebben', vaak met vallen en opstaan. Het hebben van een unieke, sterke band tussen een leerkracht en leerling is iets ongrijpbaars waar veel mee bereikt kan worden. Volgens professor Martin Valcke is welbevinden een cruciale term in de leerling - leerkrachtrelaties. Een goed klasmanagement staat of valt met een goede relatie tussen de leerkracht en de leerlingen. (Valcke, 2007).

'Jana is mijne 'bijou' (...) Het is echt, ik weet niet hoe het komt. Een kindje in de klas met het syndroom van Down had ik nog niet gehad. Ja, Jana ligt mij gewoon nauw aan het hart. Met Jana heb ik echt een band opgebouwd. Ik kan moeilijk omschrijven wat die band dan precies is, maar ze ligt mij zeer nauw aan het hart.' (Leerkracht over leerling)

Samenhangende klasgroep

Als laatste rode draad herkennen we het belang van een sterk samenhangende klasgroep. Het is heel mooi wanneer de leerling met een specifieke onderwijsbehoefte volwaardig deel uitmaakt van de klasgroep en wanneer participatie hierin als de normaalste zaak van de wereld gezien wordt. Zo leren alle kinderen veel van elkaar.

'Jana is echt opgenomen in de groep, omdat Jana dat in haar karakter heeft. Ze gaat in interactie met de andere kinderen en ze zegt haar mening. De kinderen in de klas leerden ook dat iedereen anders en bijzonder is en ze hebben nog steeds een speciale band met Jana.' (Leerkracht over leerlingen)

Leerlingen kunnen veel meer voor elkaar betekenen dan enkel 'elkaars klasgenoot zijn'. Scholen en klassen zijn de plaatsen waar kinderen en jongeren waardevolle relaties met elkaar aangaan. Dat sluit aan bij de socialisatiefunctie van onderwijs zoals Gerardus Biesta die benoemt.

De portretten zijn het werk van studenten Noortje Baeyens, Amke Paelinck, Florence Vandevoorde, Hannah Dedecker, Lisa De Palmenaer, Louise-Marie Meysman, Amina Vande Wyngaerde, Shana Kerckhove, Nikita Gevaert en Helena Lema.

De analyse van de portretten werd gemaakt door studenten Gert De Muynck, Katelijne Mommen, Eva Struyve, Julie Sierens en Oona Van Hauwermeiren.

De onderzoeken werden begeleid door Katrien De Munck, Lieve Carette en Elisabeth De Schauwer, faculteit psychologie en pedagogische wetenschappen UGent en OVSG.

Bronnen

www.ovsg.be/portretten-m/

Baart, A. (2004). Een theorie van de presentie. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers

Biesta, G. (2015). Persoonsvorming of subjectificatie? Een poging tot verdere verheldering. <http://wij-leren.nl/persoonsvorming-subjectificatie.php>

Fransen, R. & Frederix, M. (2000). Inclusie en onderwijs: de uitdaging aangaan. Leuven - Apeldoorn: Garant

Pameijer, N., van Beukering, T., de Lange, S., Schulpen, Y. & Van de Veire H. (2010). Handelingsgericht werken in de klas. De leerkracht doet ertoe! Leuven: Acco.

Valcke, M. (2007). Onderwijskunde als ontwerpwetenschap. Een inleiding voor ontwikkelaars van instructie en toekomstige leerkrachten. Gent: Academia Press.